

Conflictul Romîno-Bulgar

DE

C. DOBROGEANU-GHEREA

Extras din „Viitorul Social“ No. 1 și 2 (Martie și Aprilie) 1913

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA COOPERATIVĂ „POPORUL“

Bulevardul Elisabeta No. 27

1913

Conflictul

Inu. A. G. I. 190.

Romîno-Bulgar

DE

232 60f

C. DOBROGEANU-GHEREA

Extras din „Viitorul Social“ No. 1 și 2 (Martie și Aprilie) 1913

Donațiunea
ION BOGDAN

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA COOPERATIVĂ „POPORUL“

Bulevardul Elisabeta No. 27

1913

Studiul acesta este un fragment din o lucrare
intitulată „Socialismul și epoca quadrilateră“.

I

Acuma, după toate cele zise, putem să abordăm chestia diferendului romîno-bulgar, care are un interes practic atît de arzător. Am văzut că punctul de vedere socialist, care e punctul de vedere al intereselor claselor muncitoare, poate să nu concorde deloc cu interesele *țării*, întrucît prin acestea din urmă clasele dominante își înțeleg propriile lor interese de clasă, de obicei protivnice intereselor claselor muncitoare. În cazul de față însă, în chestia diferendului romîno-bulgar, punctul de vedere socialist concordă în adevăr și în toată puterea cuvîntului cu interesele țării întregi, cu interesele dezvoltării ei sociale, politice, morale și naționale. Aici suntem deci la largul nostru și putem urma pe adversarii noștri pe propriul lor teren de luptă.

E foarte greu a urmări, în chestia diferendului cu Bulgaria, argumentările și manifestările așa numitei noastre *opinii publice*, adică opinia celor cîtorva mii de politicieni de meserie și a amatorilor cari se ocupă cu politica în țara noastră.

Opinia noastră publică, care se ocupă cu politica internă pînă la sațietate, care împinge interesul pentru această «politică» pînă la uitarea tuturilor celorlalte interese ale țării și ale poporului — interese sociale, naționale, morale, intelectuale, artistice, — această opinie publică, poate tocmai din cauza prea marelui ei interes pentru politica internă, nu s-a ocupat deloc de politica externă a țării. De aceea, cînd a fost chemată să se pronunțe în chestia diferendului nostru cu Bulgaria, a confundat, cum era și de prevăzut, politica internă cu cea externă, și cu argumentele luate dela cea dintîi a început să combată pentru cea din urmă.

În adevăr, primul argument a fost că Bulgaria trebuie să ne dea *compensații* în formă de pămînt bulgăresc și locuitori bulgari, pentru că noi am stat neutrali, n-am sărit în potrive lor și în ajutorul turcilor. Dacă am fi făcut așa, și păcat că

n-am făcut-o, atunci bulgarii ar fi văzut Macedonia cum își văd ceafa; deaceia dacă acuma, mulțumită neutralității noastre, iau atîta pămînt și oameni, apoi trebuie să ne dea și nouă drept compensație Silistra ș. c. l.

A trebuit să intervie guvernul, care cunoaște uzanțele internaționale, și să explice prin presa sa opiniei publice, că argumentul acesta nu face două parale. În raporturile internaționale nu poți cere compensații fiindcă ai rămas neutral, pentru că toate statele au rămas neutrale și sunt foarte multe, și dacă un stat învingător s-ar apuca să «compenseze» pe toate statele cari au rămas neutrale, atunci ar trebui să împartă nu numai ceea ce a luat, dar și ce a avut dinainte, ba ar rămîne și dator pedesupra. Afară de aceasta, se obișnuște să se ceară compensații pentru că ai ajutat pe cineva și nu pentru că n-ai sărit asupra cuiva.

În politica internă asta se face, în cea externă nu. Și pe deasupra, cererea aceasta de compensații prea miroase a bacșiș oriental. Și bătrînul nostru istoric, d. Al. Xenopol, într-un apel către opinia publică, îi cere să fie cît se poate de intransigentă în cererea Silistrei, dar să lase la o parte argumentul compensațiilor, că ne facem de rîsul Europei.

Al doilea argument, care a înlocuit pe cel dintîi, a fost următorul: vecina noastră trebuie să ne cedeze teritoriul și locuitorii sus numiți, drept recunoștință pentru serviciile, pentru ajutorul moral și material, atît de însemnat, ce i-am dat la constituirea ei ca stat independent.

Și iar a trebuit să intervie guvernul și să arate că nici argumentul acesta nu e valabil, întru cît, de cînd am eșit din stadiul sclavagiului, al vînzării și al dăruirii de oameni, recunoștința în raporturile de la stat la stat nu se mai arată prin cedare de pămînt și de cetățeni, de sate și orașe.

È adevărat că sunt și exemple contrarii, chiar în istoria modernă. Așa, Ecaterina cea Mare, supranumită Semiramida nordului sau Mesalina germano-rusă, a împărțit favoriților ei Saltycov, frații Orlov, Potemkin etc. etc. (că mulți au mai fost!) nenumărate sate, orașe, ținuturi întregi, — le-a împărțit o bună parte din Rusia, drept recunoștință și compensație teritorială pentru niște servicii personale de natură neteritorială.

Dar cel puțin acolo toate aceste ținuturi au rămas în-lăuntrul aceleiași țări. Pe cînd așa, țara cea mai recunoscătoare, manifestîndu-și ca atare recunoștința prin cedare de teritorii, încurînd ar ajunge să nu mai aibă ce să cedeze și prin ce să-și manifesteze recunoștința. Pe de altă parte, recunoștința fiind o virtute, și deci demnă de imitat, toate statele ar trebui să procedeze la fel și să-și exprime recunoștința reciprocă prin cedare de teritorii și locuitori. În felul acesta, după o vreme oare-care s-ar crea o așa amestecătură de limbi și o așa de-

plasare de teritorii, în cît față de ele amestecătura dela turnul lui Babel și emigrarea popoarelor ar fi o adevărată copilărie.

După multă dibuire s-a dat în sfîrșit peste un argument serios, valabil și chiar foarte important; acesta e unicul care a rămas și servă ca punct de plecare și de reazim pentru cererile noastre în conflictul cu Bulgaria.

Iată-l :

«Bulgaria a declarat la începutul războiului că nu urmărește anexare de teritorii, ci numai liberarea fraților de sub jugul turcesc. Toate marile puteri au garantat statu-quo teritorial. Acuma însă, după război, statu-quo e dat definitiv la o parte, Bulgaria se mărește, ca teritoriu și locuitori, cu aproape cincizeci la sută.

Această mărire a Bulgariei nu ne-ar supăra de loc, ba chiar ne-ar conveni și nouă și ne-ar bucura, întru cît suntem meniți să trăim în bună înțelegere, ba chiar în alianță cu Bulgaria, pentru a ne apăra de aceleași pericole și de aceiași inamici. Din nenorocire e la mijloc o chestie de prima importanță petru noi, chestia Dobrogei.

Dobrogea e la granița Bulgariei, și are granița deschisă spre aceasta. Bulgarii însă, cel puțin unii dintre dînșii, socotesc că au un drept asupra ei, șoviniștii bulgari socotesc că ea trebuie să le aparție, în unele școli se învață după o hartă geografică, în care Dobrogea e arătată ca o provincie bulgărească. Or, Dobrogea nu e pentru țara romînească o provincie oarecare, ea este de-o însemnătate mare, vitală. Numai printrînsa avem noi eșire la mare, eșire spre occident, numai printrînsa putem să facem exportul nostru de grîne. Dobrogea e însuși plămînul prin care țara noastră poate să respire. Și tocmai din cauza acestei imense importanțe a ei, vrem să căpătăm o graniță mai puternică, pentru a o pune la adăpostul lăcomiei bulgărești».

Iată ce spun cercurile noastre oficiale, conducătorii noștri, în susținerea cererii lor, ca Bulgaria să cedeze Romîniei un anumit teritoriu.

Această argumentare e de sigur serioasă, iar obiectul ei e de-o importanță considerabilă, precum e de vitală importanță pentru țara noastră drumul pe care-l va apuca ea acuma, la această cotitură a istoriei, drum condiționat în parte și de acest nenorocit conflict romîno-bulgar. Și pentru că aici sunt angajate interesele vitale ale țării, și pentru că de astă dată argumentarea e serioasă, de aceia vom căuta și noi să o analizăm cu toată seriozitatea, cu toată luarea aminte și cu toată grija adîncă ce comportă un subiect de atîta importanță.

Intreaga argumentare de mai sus e bazată pe o presupunere și anume pe presupunerea că bulgarii vor voi și vor putea să ne răpească Dobrogea; e evident că de îndată ce n'am avea presupunerea aceasta, întregul conflict n-ar mai exista.

Or, din capul locului, convingerea mea adîncă este că Bulgaria nici nu va putea și nici nu va voi să ne răpească Dobrogea.

Și iată de ce :

Am arătat mai sus cum războiul modern, care e dezastros pentru orice țară, a avut pentru Bulgaria consecințe funeste speciale și anume a distrus, sau în orice caz a compromis pentru zeci de ani, acele surse înseși ale puterii ei, cari i-au făcut fala în fața Europei și cari i-au permis să bată oștile turcești. Va trebui să mai treacă doi trei ani pentru ca politicienii bulgari să vadă toate consecințele acestui război, tot dezastrul ce va rezulta de pe urma lui pentru Bulgaria. Numai atunci se va vedea bine, cine a avut dreptate, politicienii — Danef et Comp. — cari au provocat războiul, sau tovarășii noștri din Bulgaria, social-democrația bulgară, care cu o admirabilă consecvență și pînă în ultimul moment a protestat energic în potriva lui.

Urma alege și... va alege.

Că Bulgariiei îi trebuie cel puțin 20 de ani ca să se întremeze și să poată fi vorba măcar ca să poarte un război, — în privința asta suntem cu toții de acord.

Dar nici peste 20—30 de ani după războiul și dezastrul de acuma, Bulgaria nu va voi și nu va putea să întreprindă un nou război ucigător, mai ales în potriva unui popor creștin față de care n-ar mai dispune de fanatismul religios al maselor și în potriva unui popor organizat ca și ea militărește.

Și nu va voi și nu va putea Bulgaria nici peste 20—30 de ani să ne facă război pentru cucerirea Dobrogei și din alte cauze foarte importante.

Dobrogea, cu toate greșelile neînchipuit de mari pe cari le-a făcut oligarhia noastră în administrarea acestei provincii, — niște adevărate crime de les-organizare și administrare — a făcut totuși progrese mari sub dominația romînă. Starea economicul s-a îmbunătățit, resursele de producție s-au înmulțit, populația a crescut foarte mult. Avem în Dobrogea 400.000 de locuitori, dintre cari numai 50.000 bulgari, și, în treacăt fie zis, și aceștia din urmă ar fi foarte buni romîni, dacă am fi fost o țară democratică și nu oligarhică. După 20—30 de ani, dacă vom căuta cît de puțin de Dobrogea și de interesele ei, vom avea cel puțin 500.000 pînă la 600.000 de locuitori, dintre cari o infimă parte bulgari.

Pe de altă parte, din cele $2\frac{1}{2}$ milioane locuitori, cu cari se mărește Bulgaria de pe urma războiului de acuma, jumătate formează o populație streină: turci, albanezi, greci, aromîni, evrei. Unul din avantajile Bulgariei de pînă acum era și faptul că avea o populație omogenă. De acuma se schimbă totul. O parte însemnată din populația Bulgariei va fi de neam străin. Bulgaria n-a arătat nici n-a avut ocazie să arate, dacă are în adevăr putere de asimilare a neamurilor streine. Și cu siguranță că n-are și iată pentru ce: Bulgaria e o țară agricolă; țările de mică proprietate agricolă sunt însă lipsite de putere de asimilare. Iar masse compacte de agricultori țărani nu pot fi de loc asimilate—acestea sunt legi sociologice. Și massele compacte de agricultori țărani de neam străin ce vor locui de acuma în Bulgaria, nu numai că nu se vor asimila, dar vor tinde natural către țările respective ale conaționalilor lor din vecinătate: turcii către Turcia, albanezii către Albania, grecii către Grecia. Războiul de acuma, fanatizînd masele, excitînd toate urile și pasiunile, va face această năzuință către țara vecină, mai înfocată, și vrăjmășia către țara și neamul dominant mai acută. Și astfel din *heterogenitatea* Bulgariei, din acest nou fapt care e deja prin sine însuși un mare neajuns, va rezulta pentru Bulgaria în mod fatal un al doilea neajuns, tot pe atîta de mare și anume: conflicte grave cu țările vecine, conaționale celor supuși—Turcia, Albania și Grecia. Aceasta va fi un izvor de mare grijă și mare slăbiciune pentru Bulgaria. Și acum iat-o, cu buclucul acesta pe cap, pornind un război sîngeros, în care și-ar risca existența! Iat-o provocînd vrăjmășia ireductibilă și vecinică a țarei romînești, iat-o angajîndu-se într-un *șir întreg de războaie* cu aceasta, pentru că țara romînească nu s-ar putea consola de pierderea Dobrogei ca de pierderea Basarabiei, cea dintîi dîndu-i unicul acces la mare și fiindu-i astfel o condiție însăși de existență! Și pentru ce ar face Bulgaria toate acestea? Pentru ca să capete încă o jumătate de milion de supuși de neam străin, vrăjmași mai ireductibili ca toți ceilalți la un loc!

Și mai e și alt ceva tot atît de important.

Luînd Dobrogea, Bulgaria ar ajunge vecină cu Rusia, lucru de care se teme ca de foc. Bulgarii știu foarte bine, știu tot atît de bine ca și noi, că dragostea ce le-o arată rușii e departe de a fi desinteresată, ei știu perfect de bine, mai bine decît noi, că ținta, scopul Rusiei e Constantinopole, Dardanelele, Marea Egee, Marea Mediterană și că Bulgaria îi este un mijloc mic pentru acest scop mare. Realizarea însă a acestui scop, pe care Rusia îl urmărește de atîta vreme, însemnează încorporarea Bulgariei în statul rus, dispariția ei ca stat independent.

O, Bulgaria știe foarte bine toate acestea, știe ce însemnează faimosul slavofilism și grozava frăție a Rusiei pentru po-

poarele slave. Ea știe că slavofilismul e și el un mijloc, un strigăt de război și de raliere a țarismului rusesc, pentru subjugarea popoarelor slave, nesupuse încă mării împărății țaristo-aziatică; ea știe că dacă nu va băga de seamă și va asculta sirena slavistă, o așteaptă soarta Ucrainei nenorocite, a Poloniei despuiate și strivite și a altor popoare cari au avut nenorocirea să ajungă în contactul și în vecinătatea mării împărății hrăparețe. Și tocmai pentru că este o țară slavă și tocmai pentru că știe ce riscă fiind în imediata vecinătate a Rusiei, ea preferă să fie despărțită de aceasta printr-un alt stat — prin țara noastră.

Că Bulgaria se folosește, pentru scopurile ei, de dragostea slavofilă a Rusiei pentru... Constantinopole, de asta e greu să-i facem vre-o vină.

Și pentru că am ajuns să vorbesc de slavofilismul Bulgariei, adus ca argument deciziv de politicianii și de diplomații noștri improvizați, și pentru că punctul acesta e de mare importanță în rezolvirea conflictului cu Bulgaria, ca și pentru viitoarea orientare a politicii noastre externe, îmi permit să deschid aci o paranteză și să povestesc câte-ceva din propriile mele reminiscente și impresii.

Trecuseră numai 4—5 ani după ce rușii liberaseră pe bulgari de sub jugul turcesc. Guvernul rusesc, avînd se vede asupra *recunoștinței* dintre popoare o concepție asemănătoare celeia a oamenilor noștri politici improvizați, hotărâse că Bulgaria, drept recunoștință pentru liberarea ei, trebuie să lase pe Rusia să-și «rectifice» frontiera pînă hăt la granița turcească, și ca atare începuse deja să trateze Bulgaria ca pe o gubernie rusească. De aci a urmat o luptă aprigă, îndîrjită, între Bulgaria și Rusia. Un incident mai cunoscut al acestei lupte a fost răpirea lui Battenberg.

În toiul conflictului, Rusia, pentru a se răzbuca împotriva Bulgariei *nerecunoscătoare*, rechemase pe toți ofițerii ruși, lăsînd armata bulgară fără comandanți. De altfel, pentru armata de uscat tot mai aveau bulgarii ofițeri de-ai lor, dar flota, oricît de sărăcăcioasă era, rămăsese absolut fără conducere. În această situație grea, cui credeți că s-a adresat Bulgaria? S-a adresat revoluționarilor ruși, celor mai jurați inamici ai țarismului, și doi distinși ofițeri de marină, Lutzky și Serebriacov, emigrați politici cunoscuți, au luat conducerea flotei bulgare. Am fost și eu pe atunci în Bulgaria, să văd pe acești doi buni prieteni ai mei, și prin ei, bine înțeles, am intrat în contact cu oameni din felurite clase sociale din Bulgaria. Ei bine, niciodată, dar niciodată n-am văzut în țara noastră, dela care tocmai atunci Rusia răpise Basarabia, niciodată zic, n-am văzut atîta pornire împotriva Rusiei, atîta îndîrjire, atîta ură amestecată cu frică și grijă, cît am văzut atunci în Bulgaria, pe care rușii chip o liberaseră, cu cîțiva ani mai înainte, de sub jugul turcesc. Dacă Bul-

garia ar fi fost în stare, în 24 de ore ea ar fi declarat război Rusiei.

Dar acestea sunt simple impresii, cari ca atare n-au atîta preț. Iată însă și un fapt patent din domeniul vieții generale, publice — acesta e Stambulov și stambulovismul.

L-am cunoscut bine pe Stambulov înaintea războiului rusoturc. Eram tineri amîndoi, foarte tineri, el era pe atunci un fel de socialist lavrovist, *vperodovetz*, eu eram de pe atunci marxist. Dormeam amîndoi într-o cameră săracă, îngustă și joasă din strada Nerva Traian și discutam toată noaptea, iar ziua consumam la ardei grași copti. De ce tocmai ardei grași? Pentru că erau mai eftini decît pîinea.

De atunci toate s-au scumpit grozav, și ardeii și pîinea și toate necesarele vieții, numai patriotismul s-a eftenit și a devenit azi o monedă curentă și... ștearsă.

Așa dar l-am cunoscut bine pe Stambulov. Era un om hotărît, energic, dar o minte mărginită, un suflet îngust, rău, și un om strașnic de autoritar. Autoritar nu ca un om din casta stăpînitorilor care e învățat să poruncească, ci ca un rob oriental scăpat din robie, care la rîndul său se răzbună pentru toate înjosirile suferite, făcînd pe autoritarul care nu suferă contracizerea.

În Bulgaria Stambulov, mulțumită lipsei totale de oameni de pe vremea aceea și altor împrejurări, deveni prim-ministru și de fapt dictatorul țării. Și atunci, cum era și de așteptat, toate neajunsurile și defectele caracterului său se dezvăliră, luără proporții de neînchipuit, niște proporții patologice.

Ce n-a făcut omul acesta, odată ajuns dictator al Bulgariei? A ucis, a furat visteria statului, a violat femei, a torturat copii, a arestat foști colegi de minister dintre cei cari întemeiaseră Bulgaria, cum era Caravelov; asupra acestuia din urmă a pus pe paznicii închisorii de au săvîrșit un imond atentat și pe urmă se mai lăuda că va proceda la fel și cu alți demnitari ai statului.

Ei bine, cum s-a putut ca acest om, acest dement sadic să devie măcar pentru o parte a poporului bulgar un erou național pînă într-atîta, încît după moarte să se dea numele său unui partid de guvervămînt, cinste pe care în țările parlamentare a avut-o pe cît știu doar Kossuth, întemeietorul Ungariei moderne?

Explicația acestui fapt extraordinar e următoarea: Stambulov a avut energia și curajul ca la timpul dat și la timpul cel mai critic să se opue planurilor cotropitoare ale Rusiei. Stambulov pentru un timp dat a scăpat Bulgaria de pericolul rusesc. Iată ce a făcut dintr-un dement sadic aproape un erou național.

Și aceiași Bulgarie, care are o pricepere clară și un senti-

ment adînc și just al pericolului rusesc, să pornească ea, după războiul distrugător de acum, după ce și-a realizat aproape întreg visul național, să pornească, zic, un nou război dezastros, în care să-și risce toată situația cîștigată cu atîtea jertje? Și pentru ce ar face-o? Pentru ca să capete o provincie cu o populație de o jumătate de milion de locuitori de neam străin, ca să provoace vrăjmășia ireductibilă a unei țări vecine, care va pîndi necesarmente momentul să-și ia revanșa și pentru ca, după toate, să ajungă prin provincia cucerită în vecinătatea imediată a Rusiei, ceea ce ar însemna să se bage, de bună voce și cu bună știință, în gura lupului.

Luînd Dobrogea, și aceasta e o particularitate foarte importantă, Bulgaria ar veni în vecinătatea, atît de periculoasă pentru ea, cu Rusia, nu printr'o populație bulgară, patriotică, ci printr'o populație compactă de o jumătate milion de locuitori de origine străină, o populație cucerită și dușmană. Bulgaria ar ajunge astfel din primul moment la complecta discreție a Rusiei. Și toate acestea după ce ea va fi avut deja un milion și mai bine de locuitori de neam străin, din cauza căroră va trebui fatal să intre în conflict cu trei țări vecine!

Oamenii politici ai Bulgariei cari ar face o politică așa de idioată ar fi buni de legat.

Ziarele au relatat că Daneff ar fi zis, în convorbirile avute cu oamenii de stat români: «Nu luăm Dobrogea, chiar dacă ne-ați da-o gratis». Se înțelege, aceasta poate fi o simplă butadă a unui diplomat care se crede abil. Dar dacă a spus-o sincer și în deplină pricepere și cunoștință de cauză, atunci Daneff e o rară excepție între diplomați: un om care cunoaște clar adevăratele interese ale țării sale.

Si iarăși nu va voi și nu va putea să facă Bulgaria un război de cucerire, și din altă cauză foarte importantă: nu vor permite marile puteri, nu va permite Europa.

D. Beldiman, ministrul nostru la Berlin, într'un discurs ținut tinerimei romîne care studiază în capitala Germaniei, vorbește cu multă ironie despre concepția opiniei noastre publice asupra războiului, pe care ni l-ar declara eventual Bulgaria, o concepție care nu ține de loc seama că în afară de Bulgaria mai sunt doar și alte state europene, un complex întreg de mari state europene, cari hotărăsc eventual și în ultima instanță de război și pace în Europa. Și e în adevăr extraordinară concepția rectificatorilor noștri asupra viitoarelor războaie ale Bulgariei. Ascultându-i s'ar părea că Europa e un întins bărăgan, prin care se plimbă bulgarul ca Vodă prin lobodă, căutînd cui să mai facă război și ce provincie să mai anexeze!

Ceace a zăpăcit așa de mult pe improvizații noștri bărbați politici, e războiul actual, războiul balcanic. Dar războiul acesta nu poate sluji de loc, dar de loc, ca termen de comparație. El își are rădăcinile lui în evenimentele tragice petrecute

acum cinci sute de ani, el începuse să devie o necesitate de acum o sută de ani și ajunsese azi un nod gordian care trebuia neapărat tăiat. Pe corpul Europei orientale regimul turcesc devenise în ultimele decenii o adevărată bubă malignă, care trebuia neapărat spartă, într'un fel sau altul. E atât de adevărat aceasta, în cât statele cele mari cari începuseră prin a fi unanime în cererea de a se respecta statu-quo, tot atât de unanime au fost, după primele victorii ale creștinilor, în declarația că Balcanii trebuie să aparție țărilor balcanice. Era par'că o satisfacție și o ușurare că în sfârșit se vede puțința de a scăpa odată, într'un fel sau altul, din acest *cauchemar* politic, care se cheamă chestia orientului. Iar ministrul de externe al Italiei, făcînd, nu-i vorba, *bonne mine à mauvais jeu*, declară în ultimul său discurs că Europa așteptat numai ca să crească statele balcanice pentru a le preda țările respective.

Ca Europa a împiedicat de zeci și zeci de ani această creștere, că a susținut prin mijloace artificiale viața muribundului regim turcesc grefat pe corpul viu al țărilor balcanice, despre aceasta ministrul s'a ferit să vorbească.

Se înțelege, abcesul s'ar fi putut sparge și altfel, nu numai prin procedeul barbar al războiului, dacă ar fi fost ascultați socialiștii, sau dacă marile puteri n'ar fi dus o politică banditească, imperialistă.

Dar în sfârșit, oricum am privi lucrurile, războiul de acum a ultimul război din Europa care are o parțială justificare și necesitate.

Am arătat mai sus, cum războiul devine în Europa, pe zi ce merge, o imposibilitate și materială și morală. De o parte e creșterea democrației și în special creșterea puterii proletariatului și a socialdemocrației, de altă parte e evoluarea însăși a tehnicii războiului, a mijloacelor de distrugere, cum și evoluarea și creșterea complexității organizației sociale capitaliste, cari fac imposibil războiul în Europa, patria însăși a capitalismului. Peste 20—30 de ani proletariatul și socialdemocrația vor fi devenit o putere așa de mare în cât prin ele însăși vor împiedica orice război; și în orice caz proletariatul ajutat de întreaga democrație și ajutat de mersul însuși al lucrurilor, de evoluția tehnicii războinice și de complexitatea organizației sociale, va face absolut imposibil un război în Europa.

Dar să zicem că nici peste 20—30 de ani nu va fi trecut primejdia războaelor europene, să zicem că amenințarea posibilității unui război va pluti încă deasupra Europei îngrozite. Doar atât că groaza aceasta va fi atunci înzecit mai mare. Chiar și în acest caz marile puteri se vor împărți atunci, ca și astăzi, în grupe pentru păstrarea unui anumit echilibru european, grupe a căror constituire, bineînțeles că nu o putem prevedea de pe acum. Dar ceace putem prevedea cu siguranță, e că în acest caz Bulgaria și România sau se vor ralia la acelaș complex de

puteri, cum ar fi astăzi tripla alianță, sau se vor ralia una la tripla alianță și cealaltă la tripla înțelegere, ca să întrebuițăm numele grupărilor astăzi existente. În prima supoziție Bulgaria și România vor fi aliate (ceea ce e chiar unica politică sănătoasă pentru amândouă) și atunci un război între ele ar fi exclus; în presupunerea a doua, un război de cotropire al Bulgariei ar pune față în față nu numai Bulgaria și România, ci ambele complexe de puteri cărora ele sunt raliat. Războiul bulgaro-romin ar urma deci să degereze într'un război european. Și dacă acum un război european ar fi o grozăvie fără seamăn, care ar pune în pericol toate bunurile culturii omenesti acumulate prin muncă și jertfe de mii de ani și care ar pune în pericol însăși civilizația omenirii, ce ar fi el peste 20—30 de ani?! Și Europa ar permite ea Bulgariei să pue în pericol pacea lumii, civilizația omenescă, pentru că i-a venit gustul să anexeze o provincie străină, bulgarul suferind, se vede, de mâncărime războinică?

Și Bulgaria nu va voi și nu va putea să pornească un război de cucerire a Dobrogei, încă dintr-o cauză. Am lăsat-o pe aceasta la urmă, deși ar fi trebuit poate să încep cu ea. Războiniciei cavaleri ai Turtucaiei și ai Balcicului comit o teribilă înconsecvență în discuția diferendului romîno-bulgar. Pe de o parte ei cer guvernului să fie energetic, să mobilizeze, să pue mîna pe Silistra-Turtucaia-Balcic, dacă nu și pe întreg quadrilaterul, iar pe de altă parte dau ca justificare a acestei cotropiri, presupunerea că Bulgaria ne va lua Dobrogea. Insuși guvernul, vădit jenat de felul acesta de a discuta diferendul, a intervenit prin ziarele guvernamentale cu oarecare muștrare: «Cum are să vie Bulgaria să ne ia Dobrogea?! Dar cum adică, suntem noi un popor de chiori și schilozi?».

În adevăr dacă suntem așa de slabi față de Bulgaria încît ori cînd i-ar trăsni prin cap ar putea să ne ia Dobrogea, atunci nici nu putem ocupa înpotriva Bulgariei, Silistra, Turtucaia ș. c. l.; iar dacă le vom ocupa folosindu-ne de faptul că Bulgaria e angajată în altă parte, atunci tot nu le vom putea păstra după încheierea păcei.

Avem noi, în adevăr, în organismul nostru social o cauză de slăbiciune în comparație cu Bulgaria — aceasta e neobișnuită noastră. Dar de data asta și orbii văd că ea trebuie desființată, și că masele populare trebuie chemate la viața cetățenească. Și atunci cînd vom deveni și noi o țară mai democratică, presupusul război de cotropire al Bulgariei ar ridica țara întreagă în picioare, mic și mare, fără deosebire de credințe și opinii, atunci *dreptatea* întreagă și neștirbită fiind de partea noastră și energia și entuziasmul ar fi de partea noastră, atunci nu numai întreaga opinie publică civilizată și democrată din lumea întreagă ar fi cu noi, dar ar fi cu noi chiar democrația și socialdemocrația Bulgariei.

O țară care pornește un război de cucerire trebuie să fie, de acum înainte, cu mult mai puternică decît rivala ei. Și Bul-

garia va porni un războiu de cucerire împotriva unei țări de egală forță și care are și întreaga dreptate și forță morală de partea sa!

De pe acuma deja, cu tehnica războinică modernă, *războiul între două țări deopotrivă de puternice* e dezastruos într-egală măsură și pentru învinși și pentru învingători. Peste 20—30 de ani, cu tehnica războinică progresîndă, un astfel de război ar deveni un adevărat și ireparabil dezastru. Și Bulgaria va încerca această aventură sîngeroasă, această adevărată sinucidere, pentru ce? Am văzut mai sus pentru ce. Nu, nu! Intreg pericolul bulgăresc e imaginar, e, cum ar zice neamțul, «aus der Luft gegriffen».

Și ce nevoie avem noi de pericole imaginare, cînd sunt altele atît de aproape, atît de reale, atît de formidabile și amenințătoare. Avem în vecinătatea noastră un colos de douăzeci de ori mai mare ca noi, o țară cotropitoare și hrăpareță, care ne-a luat Basarabia dela Prut, care ieri încă, fiind aliată cu noi, ne-a răpit mișelește Basarabia dela gurile Dunărei. Avem pe de altă parte în vecinătatea noastră un alt colos, o țară de zece ori mai mare ca a noastră, o țară de asemeni cotropitoare și hrăpareță, care ne-a răpit Bacovina și deține sub stăpînirea ei a treia parte din întreg neamul românesc. Și noi ne orientăm întreaga noastră politică, ne încordăm toate puterile noastre, ne concentrăm toată atenția noastră spre... Bulgaria, pentru motivul că, în urma războiului, din pitică cum e, s'ar mări cu o șchioapă, ar crește dela 4 milioane la 6 $\frac{1}{2}$ milioane de locuitori, și în felul acesta ne-ar strica bunătațe de echilibru!

Nu e aceasta enorm, nu e aceasta grotesc?!

Cunosc obiecția care mi se va face.

«Toate sunt bune, știm și noi argumentele D-tale, decît D-ta nu iei în considerație felul de a fi al bulgarului, caracterul lui, care nu se potrivește cu al nostru și care trebuie să ducă odată fatal la conflicte sîngeroase. Cîte n-am făcut noi pentru bulgari, i-am ajutat să-și dobîndească independența, mii de romîni au căzut la Grivița și la Plevna pentru Bulgaria, și ei, drept recunoștință, ne-au arătat totdeauna colții. Se vede că așa e bulgarul, nerecunoscător, rău, lacom, egoist, se vede că organicește nu se potrivește cu romînul, așa că miine, poimîine tot trebuie să avem de furcă cu Bulgaria. Iată de ce chiar de acuma trebuie să luăm toate măsurile necesare».

Acest argument l-am auzit de atîtea ori, e atît de răspîndit; mulțumită presei noastre patriotice, el este astăzi aproape pe buzele tuturor. Argumentul acesta e lipsit de orice seriozitate: această împărțire a popoarelor în bune și rele, în recunoscătoare și nerecunoscătoare, și această așa numită organică imposibilitate a unor popoare de a se înțelege între ele, e teoreticește și practicește vorbind o adevărată copilărie. Totuși, din cauza răspîndirii lui, e de neapărată nevoie să răs-

pundem acestui ultim argument, merit să semene ura și vrajba între două popoare.

E adevărat că țara românească a făcut însemnate servicii Bulgariei. Înaintea războiului ruso-turc, atunci când țările balcanice s-au ridicat împotriva Turciei, întreaga simpatie a guvernului românesc a fost de partea acelor care se răscoalau în potruva ignobilului jug turcesc. Ca martor ocular ași putea să povestesc și eu multe despre simpatiile acestea. Pe vremea aceea era doar o altă pleiadă de oameni politici în țara noastră, nu erau epigonii de azi. Pe atunci era M. Cogălniceanu, C. A. Rosetti, I. Ghica, I. Brătianu, Cîmpineanu, și alții, tot oameni cari nu-și uitaseră propriul lor trecut revoluționar și vedeau mai clar interesele politice ale țării. E adevărat de asemenea că făcînd război Turciei, țara românească a ajutat la constituirea Bulgariei de azi. Se înțelege că România a făcut ce a făcut în vederea intereselor ei, nu în a intereselor bulgare, dar nu-i mai puțin adevărat că serviciile aduse Bulgariei au fost însemnate. Și noi toți, cari am trăit acele vremuri, știm bine că recunoștința Bulgariei față de țara noastră a fost puternică și caldă. Atunci cînd Ion Brătianu, în ciuda muscalilor, a primit personal pe prințul Battenberg la înapoarea acestuia din Rusia, unde fusese răpit, și i-a dat toate onorurile cuvenite unui suveran străin, atunci un vînt de înfrățire a suflat dincoace și dincolo de Dunăre, atunci amîndouă popoarele au simțit bine și au înțeles clar că au aceleași interese de apărare și aceleași primejdii de conjurat. Și atunci Bulgaria a manifestat priceperea acestor interese comune și recunoștința sa față de țara noastră, printr-un act real, de o importanță mare, unică: ea a propus țării noastre nu alianță ci *uniune personală* sub coroana regelui Romîniei, ceea-ce, avînd în vedere raporturile de putere dintre țara noastră și Bulgaria pe vremea aceea, însemna că Bulgaria se punea de bună voie sub suzeranitatea de fapt a Romîniei și în ori-ce caz îi recunoștea prioritatea și preponderanța.

Asta a fost atunci, mai de mult, pe cînd țara noastră era condusă tot de oligarhie, dar oligarhia însăși era reprezentată la guvern prin oameni foarte inteligenți și cari nu-și uitaseră încă cu totul trecutul lor de revoluționari burghezi dela 1848.

Pe urmă au venit epigonii și politica noastră externă s-a concentrat în special în jurul ilustrului *statu-quo* din Balcani. Acuma cel puțin știm cu toții ce însemna acest *statu-quo*. Era susținerea, perpetuarea și conservarea coruptului, descompusului și muribundului regim turcesc, sprijinirea și întreținerea jugului turcesc deasupra popoarelor creștine din Balcani, cari mai rămăseră încă sub dominația musulmană.

Dar în al cui interes a fost acest celebru *statu-quo*? Acuma cel puțin știm clar și aceasta.

Rusia fusese întîi prea din cale afară ocupată cu proiecte

de cuceriri banditești în Asia, iar în urmă, după războiul cu Japonia, era prea slăbită și avea deci tot interesul să nu se deschidă prea din vreme succesiunea omului bolnav, sau mai bine zis, a omului muribund. Austria pîndea momentul să-și anexeze definitiv Bosnia și Herțegovina, să pue mîna pe sangiacul Novi-Bazar și să-și deschidă un drum la Salonic și la Marea Egee. Germania se folosea și ea de agonia muribundului: pe de o parte, susținîndu-i viața prin inhalații de împrumuturi și prin injecții subcutanee de furnituri militare, îi storcea zeci și sute de milioane, iar pe de altă parte, în semn de recunoștință pentru binele făcut, își întindea sfera de influență în Asia mică, construia drumul de fier al Bagdadului ș. a. m. d.

Dar noi, noi ce interes material și mai ales ce interes moral aveam să păzim acest drăguț de statu-quo și să ne învrăjbim cu statele balcanice?

Noi ?

Nici un interes, din potrivă, noi o făceam dezinteresat, gratis, o făceam... *«pour le roi de Prusse»*.

Noi n-aveam nici un interes să susținem statu-quo, pentru că pe deoparte orice întărire a statelor balcanice era și în folosul nostru, întrucît sîntem meniți să trăim cu ele în bună înțelegere și să ducem aceeași politică, pe de altă parte orice revendicare națională realizată în Europa, și în special în peninsula balcanică, reprezintă un pas înainte pentru realizarea propriilor noastre revendicări naționale.

Și făcînd o asemenea politică am făcut-o conștiincios, am făcut-o lată și am declarat popoarelor balcanice, că cine se va atinge de regimul turcesc, va avea de aface cu noi.

Am făcut într-un cuvînt, după cum s-a zis de atîtea ori de atunci, pe jandarmul Europei în mijlocul popoarelor balcanice,—și jandarmul nu e iubit nicăeri, așa i-e meseria.

Și am făcut mai mult. Avem în țările balcanice o populație însemnată de conaționali, de aromîni. În loc ca prin relații prietenești cu țările respective creștine, printr-o politică amicală față de acestea, prin ascendentul ce am fi putut avea asupra lor, să asigurăm dezvoltarea liberă a limbei și culturii romînești a fraților dela Pind, i-am prefăcut și pe ei în păzitori ai aceluiași faimos statu-quo, i-am prefăcut în aliați și agenți ai regimului muribund, compromițîndu-le pe viitor, în parte cel puțin, libera lor dezvoltare culturală.

Asupra politicii noastre trecute, a greșelilor ei, ca și asupra aceleea pe care, după umila noastră opinie, trebuie s-o urmăm de acum înainte, voi vorbi pe larg mai departe. Aici am atins politica noastră externă urmată de epigoni, numai în legătură cu argumentul de mai sus, numai atîta cît era nevoie pentru a-l analiza și a-l clarifica. Și din aceste cîte-va cuvinte, de altfel în deobște cunoscute, nu reese oare clar, clar ca lumina zilei, clar ca însăși claritatea, că aceea ce a făcut să se

nască între noi și popoarele balcanice și în special între noi și bulgari neînțelegeri și une-ori începutul unei vrăjmășii latente, nu e vre-o ingraturdine inerentă caracterului bulgar, nici vre-o incompatibilitate a caracterelor popoarelor respective, ci numai politica absurdă urmată de oligarhia noastră?

Printr-o politică înțeleaptă, făcută nu *pour le roi de Prusse*, ci în senzul adevăratelor interese ale țării, va dispăre ori-ce urmă de vrăjmășie între cele două popoare și se vor stabili între ele acele raporturi de adevărată prietenie, ce trebuie neapărat să existe între două popoare cari au aceleași interese de urmărit și aceleași pericole de conjurat, și încă ce pericole de conjurat!

II

Dar să facem totuși o supoziție, dacă n-ar fi decît pentru a urma lucrarea aceasta; să presupunem că, cu toate argumentele atît de puternice, cari pledează contrariul, războiul Bulgariei în potriva țării romînești pentru stăpînirea Dobrogei nu e exclus din domeniul posibilității: cine știe ce împrejurări și conjuncturi politice neprevăzute pot să apară în viitor, cine știe ce curente nesănătoase, șoviniste, nebune pot să prevaleze la un timp dat în Bulgaria ș. a. m. d. Se înțelege că pentru acest caz, ca chestie de prevedere, trebuie să ne gîndim și la apărarea eventuală a Dobrogei împotriva Bulgariei. Și cari sunt primele și cele mai importante și cele mai esențiale măsuri cari trebuie luate în această direcție?

Sunt aceleași măsuri cari trebuie neapărat luate pentru însăși existența țării acesteia, pentru liniștita și neîmpiedicata ei ființare, pentru dezvoltarea ei ulterioară ca societate, ca țară, ca neam. Aceste măsuri sunt: în primul rînd desființarea neo-iobăgiei și prin aceasta ridicarea țărănimii din mizeria ignobilă și animalică în care trăește acuma; apoi chemarea masselor muncitoare la viața politică cetățenească, îndrumarea economică a țării pe drumul larg pe care merg țările civilizate capitaliste, ridicarea administrației și justiției din halul în care se găsesc astăzi și democratizarea lor, schimbarea și transformarea moravurilor noastre, a mentalității noastre feudalo-orientale, și alte măsuri de mai puțină însemnătate. Fără aceste măsuri, mai ales fără cele dintii, însăși viața și existența țării acesteia, cu sau fără rectificarea de graniță, sînt precare și efemere.

Apoi, pentru că e vorba în special de apărarea Dobrogei, se impune ridicarea ei economică, pentru ca populația ei romînească să crească cît mai repede. Se mai impune și răscumpărarea silită a tuturilor proprietăților mari (în mare parte acaparate și luate cu japca, parcelarea domeniului format din acestea și din pămînturile statului, în mici proprietăți de cîte 10 hectare și împărțirea lor la țărani: colonizarea internă a Dobrogei. Cînd Dobrogea va avea o populație compactă de 600.000 lo-

cuitori romîni în mare parte mici proprietari țărani, ea va deveni de la sine inexpugnabilă pentru un cotropitor ca Bulgaria.

În sfîrșit, înarmarea întregului popor romîn: milițiile naționale revendicate de programul nostru socialist în scopul apărării patriei. Cînd întreg poporul, poporul cel adevărat, luminat și conștient, va fi înarmat și va lupta pentru existența țării lui împotriva cotropitorilor, atunci țara romînească va deveni inexpugnabilă și pentru țări cu mult mai puternice decît Bulgaria.

Sunt sigur că, în afară de această ultimă cerere pur socialistă, cu toate celelalte vor fi de acord toți oamenii cari gîndesc și judecă clar, din orice partid ar fi.

Decît, eiv or obiecta: «Se înțelege că e de prima importanță transformarea democratică a țării noastre. Se înțelege că sunt foarte bune măsurile propuse pentru întărirea Dobrogei, dar ce are aface una cu alta? Doar nu ne va strica o frontieră mai puternică spre Bulgaria, obținută printr'o rectificare de graniță; va fi și ea un fapt de prevedere mai mult».

Dacă va strica sau nu, vom vedea îndată, dar cece cred c-ar trebui să se priceapă din capul locului e că, măsurile de mai sus odată luate, acea anexare de teritoriu bulgăresc poreclită rectificarea graniței devine de prisos.

De altfel e absolut evident că elementul prim și esențial în discuția acestei rectificări de graniță, a utilității sau inutilității ei, e chestiunea dacă în adevăr rectificarea aceasta ne e necesară nouă din punct de vedere strategic, dacă prin ea granița noastră devine mai inaccesibilă Bulgariei. Or, din acest punct de vedere părerile sunt extraordinar de împărțite, atît între specialiștii cît și între guvernării noștri. Și din capul locului această mare deosebire de vederi te pune pe gînduri.

Acuma în urmă, din cercurile conducătoare și încă cele mai conducătoare, s'a emis ideia că Silistra are pentru noi nu atît importanță strategică, cît simbolică. S'ar părea că de acum înainte rectificările de graniță se vor clasa ca și curente literare: vor fi rectificări de graniță clasice, romantice, simbolice, decadente sau parnasiene.

Dintr-această mulțime pestrîță de vederi asupra importanței strategice a teritoriului Turtucaia-Silistra-Balcic, cea mai aproape de adevăr ne pare opinia d-lui general Iliescu. Și aceasta pentru două motive. Mai întîi înalta competență a d-lui general Iliescu e mai presus de orice îndoială și apoi opinia d-sale de specialist concordă și cu bunul simț. Intr-o scrisoare adresată d-lui Costa-Foru, d. general Iliescu zice în substanță că nu se poate nega o oarecare valoare strategică rectificării de graniță cerute, dar e absolut ridicol de a se exagera valoarea aceasta. Așa dar admitem și noi că teritoriul Turtucaia-Silistra-Balcic are o valoare strategică reală. Aceasta admisă, discuția care trebuie să urmeze e dacă valoarea strategică a provinciei, odată anexată, compensează toate acele neajunsuri

și pagube cari rezultă din această anexare. Judecarea aceasta e impusă de cea mai elementară logică și de cel mai elementar bun simț.

Pentru că e de ultima evidență că dacă neajunsurile și pagubele materiale și morale, cari ar rezulta din această anexare, ar întrece mult foloasele ei, atunci facem pur și simplu o afacere dezastroasă. Să judecăm deci cu toată atenția și cu toată nepărtinirea, cari se cer într-o chestiune în care sînt angajate interese atît de importante ale țării.

* * *

Sîntem una din puținele țări cari n-au robit neamuri străine. În schimb, țara romînească a fost victima banditizmului cuceritor al vecinilor noștri, cari ne-au răpit și ne stăpînesc un teritoriu și un număr de locuitori romîni aproape egal cu acela al Romîniei libere. În această privință, după Polonia și Serbia sîntem țara cea mai nedreptățită. Aceasta e situația reală, creată de istorie, țării noastre. Se înțelege că această situație reală, creată de istorie, trebuie să determine și politica internă, dar mai ales politica externă a țării, procedeele ei, orientarea și metoda ei.

Evident că acestea vor fi diferite după cum sînt diferite și tipurile de organizație socială de stat.

În cazul nostru ne interesează două tipuri de organizație socială a statului. Primul e un stat expansiv, acaparator, cuceritor, care-și întinde dominația politică și economică asupra altor state, teritorii și neamuri — astfel sînt marile state capitaliste moderne, cu politica lor imperialistă de astăzi. Alt tip de stat reprezintă țara noastră. Ea nici nu vrea și nici nu trebuie să se gîndească la expansiune, acaparări, cuceriri; din potrivă ea trebuie din toate puterile ei să reacționeze în potriva politicii de acaparare și cucerire, de oarece e tocmai politica aceasta care a îmbucătăcit-o și a decimat-o.

E evident că felul politicii, metoda și procedeele ei, vor fi altfel la primul tip de stat și altfel la cel dealdoilea. În primul caz conținutul politicii și orientarea ei vor fi îndreptate pe de o parte în spre expansiune și acaparare, pe de altă parte în spre păstrarea teritoriilor și populațiilor cucerite. În al doilea caz întreaga orientare politică și metoda ei vor fi îndreptate pe de o parte în spre conservarea teritoriului rămas neacapat, pe de altă parte în spre liberarea teritoriilor ce i-au fost cucerite de ceilalți. Prima politică am putea-o numi, întrebuintînd termeni moderni: *politică de expansiune ofensivă-imperialistă*, a doua: *politică de defensivă națională*.

Țara noastră, cu toate greșelile une ori destul de grave, a dus pînă acum politica externă care-i convine, o politică cuminte de *defensivă națională*. Ceeace în adevăr a produs un rău imens țării, ceeace a viciat grav viața întregă a organizării ei social, n-a fost politica externă, ci politica ei internă.

Din nenorocire războiul din Balcani a produs o completă

confuzie, a turburat priceperea, și așa destul de vagă, a treburilor țării, în special a treburilor ei externe. Opinia noastră publică, sau o bună parte a ei, n-a înțeles că Bulgaria și țările balcanice, procedând după cum se știe, nu es din rolul lor, și nu fac decît tot politica țărilor mici și despuiate, o *politică de defensivă națională*. Dacă revendicările lor au îmbrăcat o formă mai energică, agresivă, imediat realizabilă, cauza e deosebirea totală dintre condițiunile reale create nouă și lor de istoria însăși a dezvoltării noastre. Dacă România ar fi fost în situația lor, ar fi lucrat aidoma (ar fi făcut poate și războiul de acuma, care în multe privințe e o greșală gravă) și am fi ajuns la aceleași rezultate. Iar dacă n-am fi dezvoltat atîta energie și impetuozitate ca bulgarii, de vină n-ar fi fost politica noastră externă ci cea internă, neoibăgia noastră. Toate acestea nu le-a priceput opinia noastră publică, nu le-a priceput presa noastră care face în parte cel puțin educația opiniei publice, după cum la rândul ei e educată de ea.

Amîndouă cred că pricina pentru care bulgarii își văd astăzi realizate revendicările, e că ei sunt un popor zdravăn, eminentamente patriot, care știe ce vrea și știe să voiască; pricina e că sunt energici, îndrăzneți, impetuoși, de aceea știu să ceară și știu să ia, de aceea și au o politică realistă, egoistă, și nu umanitară sau utopică; o politică energică și agresivă asemănătoare aceleia a țărilor celor mari (adică o politică pe care am numit-o de expansiune imperialistă). Iată de ce capătă bulgarii atâtea foloase, iată de ce își văd realizate revendicările lor naționale, idealul lor național.

De aici urmează dela sine ce trebuie să facem la rîndul nostru ca să ne îndeplinim, ca și bulgarii, idealul național.

Pentru aceasta trebuie să fim energici, îndrăzneți, agresivi, să ducem o politică realistă asemănătoare aceleia a statelor mari, să ne pătrundem de adevărul că în lume domnește pumnul, dreptul celui mai tare, și să știm să voim, să cerem, și mai ales să știm să luăm. Deci ca concluzie: se impune să mobilizăm, să pornim, să anexăm și fiindcă nu putem anexa Basarabia și Bucovina, atunci să anexăm cel puțin quadrilaterul.

În sprijinul și ajutorul acestui curent astfel format, a venit un altul, pornit dela cercurile conducătoare oligarhice, dela conducerea noastră diplomatică.

Pentru justificarea politicei noastre externe, care hărăzise țării rolul de jandarm menit să păzească faimosul statu-quo din Balcani, s-a spus totdeauna că politica aceasta are o parte misterioasă, ascunsă vederei profanilor, însă plină de foloase, că la timpul său glasul țării va răsună și va fi ascultat, că la spartul târgului, adică la lichidarea chestiei orientului, vom avea și noi cuvîntul nostru de spus și ne așteaptă avantajii și compensații de cari nici idee nu ne putem face. Se înțelege că acuma, la lichidarea chestiei orientului, opinia noastră pu-

blică cere realizarea foloaselor promise, cere quadrilaterul sau cel puțin teritoriul Turtucaia-Silistra-Balcic.

Și cam în felul acesta s-a născut și s-a întărit curentul «rectificator» care împinge țara pe drumul unei politici de expansiune imperialistă, politică funestă și în contrazicere flagrantă cu adevăratele interese ale țării.

Da, în viața politico-socială cași în viața individuală, un pas greșit atrage după sine altul, dacă ce-l ce l-a făcut n-are destulă pricepere și energie să se oprească la vreme.

* * *

Toți aceia cari împing guvernul la o atitudine energică și agresivă și la anexarea provinciei bulgărești Turtucaia-Silistra-Balcic, vor să prezinte această anexare ca un fleac de nimic, o rectificare de graniță ca oricare alta, peste care vom trece la ordinea zilei ca peste orice fapt divers. Nimic mai greșit ca această părere. Prin anexarea provinciei sus numite, un element nou și un element străin intră în organismul nostru politic, îi modifică construcția și în conformitate cu aceasta și unele din funcțiunile sale sociale, modifică politica internă și politica externă a țării. Până acum am avut o populație omogenă. Anexându-ne însă cu forța o provincie străină, am deveni într-o atitudine o țară heterogenă. Din moment ce am face-o, am avea un fapt nou în politica *internă*: o luptă pentru asimilarea provinciei anexate și lupta de împotrivire a acesteea; am avea și noi o iredentă bulgară, o luptă împotriva ei, cu toate consecințele cari rezultă din acest fapt și din această luptă.

Până acuma politica noastră *externă*, cu toate greșelile făcute, a fost și a trebuit să fie, după cum am zis, o *politică de defensivă națională*, adică o politică avînd de scop apărarea a ceea ce avem și revendicarea pentru viitor a ceea ce ni s-a răpit. Deacuma înainte, dacă am urma pe războinicii noștri rectificatori, un element cu totul nou ar interveni ca obiect de preocupare pentru politica externă și anume: păstrarea a ceea ce am anexat ori am răpit noi înși-ne, păstrarea și în potriiva celorlora pe cari i-am anexat și în potriiva celorlora dela cari am anexat.

Acest obiect nou introdus în cimpul de activitate și preocupare al politicii noastre externe, evident că nu poate fi decât în paguba celor vechi, căci ar distra o parte din sforțări și din atenție, cari ar fi altfel îndreptate în sprijinul politicii de defensivă națională. Dar noul obiect de preocupare al politicii externe e păgubitor celor vechi, nu numai prin faptul acestei distrageri de atenție și sforțări, ci mai ales prin faptul că el e în contrazicere desăvîrșită cu obiectele de preocupare anterioare. E evident că nu e acelaș lucru cînd ai tu revendicări de făcut altora, sau cînd alții au a-ți face revendicări

ție. Sunt două situații total deosebite, ba diametral opuse. În cazul dintii vei avea o altă politică externă ca în cazul al doilea.

E deci evident că urmînd îndemnurile rectificatorilor noștri va trebui să ne creăm și o politică nouă sau în orice caz profund modificată, în conformitate cu noul fapt intervenit.

Și astfel, introducînd un element nou de natură imperialistă, dacă ne putem exprima așa, va trebui să părăsim politica de defensivă națională, unica bună și convenabilă nouă, și să ne creăm o politică de natură imperialistă și ea, care ni se potrivește ca nuca în perete.

Dar acestea sunt generalități. Să trecem deci la viața politică; din nenorocire ea ne dă un material destul de bogat pentru dovedirea acestor generalități.

* * *

Principala bază a politicii noastre externe trebuie să fie o înțelegere democratică cu popoarele balcanice și în special cu Bulgaria. Aceasta pe de o parte în scop de apărare a independenței politice naționale, iar pe de altă parte în scop de apărare împotriva exploatării de către marile țări capitaliste, cari tind să prefacă toate micile țări înapoiate în *Hinterlandul* lor.

Un alt element fundamental al politicii noastre externe e înțelegerea cu Austria. Firește că prin înțelegerea cu Austria nu vreau să zic ca să o urmăm în toate aventurile ei de expansiune imperialistă, provocate de interesele ei dinastice sau de interesele reacționare ale aristocrației ei semif feudale. Obiectul înțelegerii trebuie să fie clar și hotărît: Austria ne garantează putința unei dezvoltări pacinice și liniștite, după cum și noi, în marginile puterilor noastre, îi garantăm ei același lucru.

Și aceeași politică, absolut aceeași se impune și Bulgariei.

Aici se arată încă odată solidaritatea intereselor noastre cu acelea ale Bulgariei. O înțelegere cu Austria făcută de blocul romîno-bulgar ar fi mai rodnică pentru amîndouă și le-ar asigura mai bine neatîrnarea față de un stat atît de puternic ca Austria *).

Dela războiul balcanic încoace, dar mai ales dela apariția nenorocitului conflict romîno-bulgar, se aude tot mai des, și din partea unor oameni dela cari te-ai aștepta mai puțin, că ar trebui să părăsim politica noastră tradițională și să facem o înțelegere cu Rusia. Aceasta ar fi, într-adevăr, o politică cu totul nouă, dar care ar însemna începutul sfîrșitului țării.

Pe de altă parte Rusia a început în ultimul timp să dea din ce în ce mai mult tîrcoale țării noastre. Diplomația rusească a avut totdeauna ceva din instinctul marilor carnasieri, cari simt prada dela distanță. De cînd cu conflictul romîno-bulgar, Rusia nu ne

*) Nu mă pot întinde aici asupra politicii externe. Asupra acestui subiect vorbesc mai pe larg în capitolul următor.

mai slăbește cu dragostea. Ce mai protestări de iubire! Ce demonstrații de prietenie! Ce reminiscențe de confrăție a armelor (terminată prin răpirea Basarabiei) și ce mai telegrame: telegrame de felicitare, telegrame de inaugurare, telegrame de condoleanțe! Ce cadouri și ce mai deputații militare! Rusia ne trimite cruci și ordine presărate cu diamante, ne trimite un baston de mareșal împodobit cu briliante și ne trimite și un veritabil unchiu de țar, un adevărat Romanov, din seculara fabrică imperială moscovită.

Bine înțeles că în aceeași vreme merge și lucrătura politică. E o lucrătură grosolană, făcută nu cu ață albă ci cu adevărate frînghii rusești, în cît doar diplomații n'o văd. Nouă Rusia ne spune că avem perfectă dreptate, că trebuie să cerem virtos compensații și că putem conta pe concursul dumnezei dezinteresat. Bulgariei îi spune că poate conta pe concursul ei de rudă de singe și să nu care cum-va să ne cedeze Silistra, căci de ea sînt legate reminiscențe istorice rusești. Iar Europei Rusia îi spune ca să ne lase pe amîndouă în grija ei, că ne împacă ea bine, se pricepe ea doară la meșteșugul acesta, că, de cînd a făcut-o Dumnezeu, tot numai la pace și la liniște s'a gîndit și numai de ele a avut parte.

Evident că în sine tîrcoalele acestea ale Rusiei nu ne sînt primejdioase; dar e primejdioasă impresia favorabilă pe care ele încep s'o producă asupra opiniei noastre publice, adică asupra celor cîteva mii de oameni cari se ocupă la noi cu politică. Și din nenorocire nu numai asupra acestora ci și asupra înșiși guvernanților noștri. În adevăr, ce însemnează acest fapt, chiar făcînd parte subtilităților diplomatice, că însăși România a cerut ca judecata conflictului romîno-bulgar să se facă tocmai la Petersburg?!

E cunoscuta fabulă a vulpei și epurei cari s'au dus în vizuina ursului să stea la judecată.

«Știți fabula pînă la sfîrșit? E veche și plină de învățăminte»: ursul i-a primit cu cinste, i-a judecat pe dreptate, i-a împăcat frumos și pe urmă le-a luat pieile amîndorura drept cheltueli de judecată.

Tîrcoalele asidue, zvîrcolirile frenetice ale Rusiei sînt de altfel perfect explicabile, — de cînd cu conflictul romîno-bulgar sînt în joc unele din cele mai importante interese ale ei de expansiune imperialistă. Pentru Rusia e aci vorba de Dardanele, a căror stăpînire ar preface Marea Neagră într'un lac rusec, e vorba de Constantinopole și de eșirea în Marea Mediterană.

Și mai departe?

Și mai departe începe domeniul fantaziilor febrile ale panslavismului și ale proorocilor lui, cum e visul mult cunoscutului slavo-fil Danielevski: Roma, în care se încoronează

țării viitorului..., dacă pînă atunci va mai rămînea vre-o urmă de țar.

Dar, lăsînd la o parte utopiile panslaviste, fapt e că Constantinopolul și Dardanelele formează de secole obiectul de rîvnire lacomă a Rusiei. Drumul într-acolo însă duce pe deasupra Romîniei strivite și a Bulgariei mutilate.

Iată de ce aceste două țări trebuie să fie înțelese și strîns unite.

Și dacă un bloc format din aceste două țări ar fi o piedică puternică în potrive expansiunii cuceritoare a Rusiei în drumul Constantinopolului, alianța acestor două țări mici cu Austria, în scopul arătat mai sus, ar constitui o piedică formidabilă, o piedică de neînvins.

Se înțelege deci ușor ce mare interes are Rusia ca Bulgaria și Romînia să nu cadă la înțelegere, ci să rămîie învrăbite. Anexarea unei provincii bulgărești ar face prin urmare numai jocul Rusiei.

Și Romînia, anexînd cu arma în mîină Silistra ș. c. l., după cum o îndeamnă rectificatorii noștri, nu numai că s-ar învrăbi cu Bulgaria, dar politicește ar azvîrli-o în brațele Rusiei.

E o alianță nefirească aceasta, se înțelege. Dar alianța republicii democratice franceze cu autocrata și aziatica Rusie, este ea firească? Bismarck a fost acela care, anexînd brutal Alsacia și Lorena, a azvîrlit Franța în brațele Rusiei. De atunci Franța a dat Rusiei 15 miliarde de franci, grație cărora a putut să se menție absolutismul țarist, de atunci au început înarmările excesive cari au ajuns astăzi atît de mari încît strivesc toate statele europene sub povara lor, de atunci toate marile state civilizate ale Europei, și, mai mult decît toate, însă și Germania, trăesc sub amenințarea perpetuă a unui război general care ar fi un dezastru pentru civilizația lumii.

Prevedere adîncă de mare om de stat, n-ai ce-i face!

Intrucît ne privește apoi, dupăce Bulgaria va fi zvîrlită în brațele Rusiei și va deveni aliata ei, poziția noastră între Bulgaria vrăjmașă și Rusia... prietenă, va fi puțin de invidiat.

În adevăr, blocul care ar trebui să fie format între Austria, Romînia și Bulgaria, ca o piedică formidabilă în drumul expansiunii cuceritoare a Rusiei și care e de un interes vital pentru noi, — blocul acesta ar fi grav compromis. Deoparte am avea trecerea Bulgariei... dincolo, ceea ce este de sigur, foarte important. Pe de altă parte însemnătatea și rolul însuși al țării noastre în înțelegerea cu Austria ar scădea foarte mult, de oarece forțele noastre ar fi contrabalansate și neutralizate prin forțele Bulgariei. Și astfel, prinși între Rusia și Bulgaria, cu o importanță scăzută pentru Austria, am ajunge la discreția acesteia din urmă.

Ar fi o politică detestabilă aceasta!

Din punctul de vedere al orientării politice, prin anexarea

plănuită ar pierde mult țara noastră, ar pierde mult Bulgaria, ar pierde Austria și ar câștiga, ar câștiga mult, Rusia.

Și adevărul e acesta: anexarea provinciei bulgărești Tur-tucaia-Silistra-Balcic, ar fi un strălucit succes al diplomației... rusești.

* * *

Un alt rău însemnat, care ar rezulta pentru țara noastră din anexarea cu forța armată a unei provincii bulgărești, e că prin pasul acesta am compromite foarte mult realizarea propriilor noastre revendicări naționale.

Intr-adevăr, pînă acuma mîinile ne-au fost curate, n-am jefuit, n'am cucerit pe nimeni, nu stăpînim nici un neam străin în potriiva voinței lui, — am fost victima unor mari nedreptăți istorice, noi n-am făcut nici o victimă. De aceea senini, cu conștiința perfect împăcată, în plenitudinea dreptului nostru, putem formula revendicările noastre, le putem formula în virtutea dreptății și echității, în virtutea dreptului imprescriptibil al unui popor de a trăi nesupărat și de sine stătător în marginile sale etnice. Azi putem protesta cu toată energia pe care o dă conștiința unei cauze drepte împotriva nedreptății ce ni s-a făcut, în potriiva răpirei și îmbucătățirii țării. Mîine, anexînd cu mîna armată Silistra ș. c. l., noi nu mai putem avea aceeași seninătate, același cuget curat în formularea revendicărilor noastre.

Revendicările noastre n'ar mai avea același răsunset și putere, protestările noastre aceeași sinceritate și eficacitate.

O, știu prea bine, că toate aceste cuvinte de dreptate, de echitate, de drepturi imprescriptibile ale popoarelor, nu mai sunt la modă azi, în epoca quadrilateră. De cînd cu războiul balcanic, a răsărit în țara noastră o pleiadă întregă de oameni politici improvizăți cari cer o politică energică, realistă, agresivă, lipsită de sentimentalitate fadă și umanitarism simplist și mai ales lipsită de naivitate. În epoca politiceia gresive și pozitive, din toate drepturile, acela care mai contează e dreptul pumnului sau dreptul celui mai tare; restul sunt clișee șterse și învechite, bune de dus la muzeu.

De cînd cu nenorocitul conflict romîno-bulgar ne-a fost dat să auzim într-una și să citim în presa noastră că cecece contează și cecece trebuie să ne intereseze e numai faptul dacă teritoriul Turtucaia-Silistra-Balcic are pentru noi o reală importanță strategică. Dacă are, atunci să-l luăm pur și simplu, cu binele dacă se poate, cu armele dacă nu se poate altfel; ce mai atîta tura-vura? Intr-adevăr procedeul e de o simplitate ideală. Guvernul rusesc întrebă la statul său major: are ori n'are Moldova importanță strategică pentru armata rusească? Statul major răspunde că, într-un eventual război cu Austria, Moldova ar avea o foarte mare importanță strategică pentru

Rusia. «Ei bine, zice guvernul rusesc, atunci s-o luăm, ce mai atîta tura-vura».

Ceeace nu bagă de seamă gravii noștri oameni politici improvizați e că prin asemenea procedee fără «tura-vura» noi am justifica și am provoca procedee la fel îndreptate în privirea noastră; ceeace nu bagă d-lor de seamă e că noi putem întrebuița acest procedeu odată pentru totdeauna, pe cînd alții l-au întrebuițat de atîtea ori în privirea noastră și sînt în stare să-l mai întrebuițeze încă de multe ori și în viitor. Dar ceeace mai ales nu bagă de seamă d-lor e că procedeele și argumentele acestea ca și întreaga idee și mentalitate «realistă», brutală și agresivă, folosesc întradevăr mult statelor celor mari, celor cu politică de expansiune imperialistă, dar sînt foarte păgubitoare unui stat ca al nostru, căruia îi e indicată o politică de defensivă națională*). La rigoare ași mai înțelege să se exalteze această politică realistă, brutală și să se invoce dreptul pumnului în Bulgaria, care a găsit în drumul realizării revendicărilor ei naționale un regim (nu un popor) slab, corupt, putred, muribund; dar să fii o țară mică, așezată între doi coloși ca Rusia și Austria, cari ți-au răpit jumătate din bunurile tale, fără să te poți măcar opune, și să justifici întru-ți, să exaltezi tu însu-ți politica brutală și agresivă, să invoci tu însu-ți dreptul celui mai tare, dreptul pumnului, asta cu adevărat e culmea nesimplicității logice și culmea nenaivității politice practice.

Realizarea revendicărilor noastre naționale nu poate fi decît rezultatul unei evoluții pacifice. Soluția războinică e exclusă, și aceasta din mai multe motive. Mai întii, ceeace exclude din capul locului soluția războinică pentru România e faptul că ea găsește în drumul revendicărilor sale naționale doi coloși, Rusia și Austria. Dar și în afară de aceasta, războiul european devine, din fericire, din ce în ce mai puțin posibil, după cum am arătat mai sus, și în sfîrșit un război european ar fi astăzi o nenorocire și un dezastru atît de imens, în cît rezultatul acesta n-ar mai putea fi compensat prin unele urmări eventual chiar bune, ce-ar aduce după sine.

Nu mai puțin îndeplinirea revendicărilor naționale ca rezultat al dezvoltării *pacifice* a societăților moderne, este sigură, cum se va vedea lămurit în altă parte. Realizarea idea-

*) Cînd spun că aceste procedee și această metodă politică folosesc statelor mari, nu înțeleg de loc că folosesc popoarelor respective. Din potrivă. După cum am zis și mai sus, această politică imperialistă, brutală și agresivă, e chiar foarte păgubitoare popoarelor, cari îi suportă toate neajunsurile și cheltuelile. Popoarele joacă aici de obicei rolul celui de-al treilea conviv, care se uită cum ospătează și benchetuesc ceilalți doi și înghite în sec. Dar cel puțin statelor mari, așa cum sînt ele azi organizate, reprezentînd interesele claselor dominante, le folosește politica imperialistă, cu toate procedeele ei brutale, pe cînd nouă, chiar ca stat propriu zis, aceeași politică ne-ar fi foarte dăunătoare.

lului național al țării, ca și al altor țări europene nedreptățite și îmbucătățite, va rezulta fără cea mai mică îndoială din evoluția însăși a societăților moderne capitaliste; acest ideal se află în drumul evoluției sociale. Aceasta e marea speranță și marea lui forță. Dar una din principalele arme în lupta pentru ajungerea și realizarea acestui ideal e justiția, e echitatea, e *dreptatea neîntinată a cauzei. In hoc signo vinces.*

Și tocmai de aceea trebuie căutat din toate puterile de a ține armele acestea curate, de a nu le întina, și de a nu le compromite prin procedee brutale și nedrepte. Acei cari îndeamnă țara la asemenea procedee și la anexări teritoriale, pun în mîna țării arme de cari ea nu se va putea servi, cari se pot întoarce în potriwa ei și o pot răni pe ea însăși, și în schimb compromit acele arme de cari țara poate și trebuie să se servească și cari trebuie s-o ducă la izbîndă.

În felul acesta ei nu o înarmează mai bine, ci o dezarmează cu totul în lupta pentru realizarea idealului ei național.

Iată de ce d. Radu Mandrea a avut atîta dreptate cînd a zis că prin brutala anexare a Silistrei ș. c. l. țara și-ar vinde drepturile ei de primogenitură națională pe un blid de linte.

* * *

Un alt neajuns important, care ar rezulta pentru țara noastră din anexarea ținutului Turtucaia-Silistra-Balcic, e următorul: Pînă acuma n-am avut o chestie și o problemă dobrogeană propriu zise. Din acei 50.000 de bulgari cari trăesc în Dobrogea, cea mai mare parte are de sigur simpatie latentă pentru Bulgaria; ei formează însă, luați chiar în total, abia o mică minoritate din populația Dobrogei și, în definitiv, un element iredentist bulgar propriu zis, ei nici n-au fost nici nu sunt. Cu toate greșelile grave ce s-au făcut prin administrarea detestabilă a acestei provincii, cu toate că locuitorii ei au fost ținuți treizeci de ani fără drepturi politice, socotindu-i deci noi înșine ca o populație străină, totuși bulgarii n-au devenit iredentiști propriu ziși. Aceasta se explică foarte ușor prin faptul că bulgarii din Dobrogea au trecut sub stăpînirea romînă de sub stăpînirea turcească, deci niciodată nu s-au putut simți anexați, cucerți, ci mai curînd liberați de sub jugul turcesc.

Cu anexarea provinciei bulgărești se schimbă totul.

Sunt acolo o sută de mii locuitori, dintre cari marea majoritate bulgari. Aceștia nu trec sub stăpînirea țării noastre de sub jugul străin, ci sunt ruși dela țara lor, sunt cu adevărat cucerți, anexați. Ura, revolta, exasperarea acestora va fi cu atît mai mare, cu cît ei sunt ruși dela țara lor, unde raporturile economico-sociale și politice sunt mult mai democratice ca la noi, — și cu cît sînt anexați într-un moment atît de înălțător pentru ei, după un războiu victorios în care ei înșiși și-au vărsat sîngele, și cu prețul sîngelui vărsat și-au realizat toate aspirațiile

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
C. N. Y. A.
UNIVERSITARIA

VERIFICAT

naționale. E neîndoelnic că pentru zeci de ani am avea în toți acești bulgari niște vrăjmași ireductibili. Și e iarăși sigur că acești bulgari, fanatizați împotriva noastră, vor atrage de partea lor și restul conaționalilor lor din Dobrogea. Am ajunge deci să avem în Dobrogea o populație bulgară impunător de mare și ireductibil dușmană nouă — o chestie bulgaro-dobrogeană s-ar naște astfel dela sine.

Că în astfel de împrejurări ar începe o puternică mișcare iredentistă nu mai încapе îndoială. Ar începe lupta și revolta deoparte, represiunea de cealaltă parte. Și lupta aceasta, avînd în vedere atmosfera semi-primitivă în care s'ar petrece, ar putea ușor să degenereze în conflicte sîngeroase.

Și atunci gîndiți-vă ce încordare și înăsprire de relații între țara noastră și Bulgaria și, lucru la care nu se gîndesc oamenii noștri de stat, ce minunat prilej de intervenție a Rusiei pentru protejarea fraților slavi de sub jugul Romîniei. Că Rusia, se știe, nu poate suferi ca slavul să fie sub alt jug ca cel rusesc. De altfel ea ar ști, în orice caz, să creeze asemenea conflicte, ori cînd ar avea nevoie de intervenție.

Și cîte greutăți morale nu vor rezulta pentru revendicările noastre naționale din această luptă iredentă și de cîte ori nu vom fi prezentați ca barbari persecutori, față de Europa occidentală!

O problemă și o chestie națională dobrogeană n-a existat pînă acuma decît doar în imaginația înfierbîntată a șoviniștilor bulgari și-n imaginația înfrigurată a șoviniștilor noștri; după anexarea Silistrei ș. c. l. ea ar începe în adevăr să existe și pentru bulgari și pentru romîni, și ca obiect de preocupare pentru diplomația europeană.

De teama unui pericol imaginar au crea astfel un pericol real.

Și nu numai în politica externă, ci și în cea internă.

Acei cari au trăit zilele și lunile triste cari au urmat după omorîrea bietului Mihăileanu, aceia își pot face o idee aproximativă de ce ar însemna o asemenea luptă. Pe vremea aceea toată atenția, toată grija țării era îndreptată asupra pericolului bulgar. Și un bragagiu bulgar, venit într-un sat oarecare, punea în pericol întreaga siguranță a statului romîn.

Și noi avem nevoie de o luptă lungă, pacinică, dar nu mai puțin intensă, tenace, încordată, pentru transformarea întregului nostru organism social, pentru transformarea raporturilor economice, politice, morale, pentru însănătoșirea instituțiilor noastre de stat. Fără această luptă și fără această transformare rezultînd din ea, viața însăși a țării e în pericol.

Or, lupta internă, intra-națională, reacționară și răufăcătoare, împiedică totdeauna lupta progresivă și binefăcătoare pentru transformarea democratică a unei țări.

O împiedică prin faptul că distrage dela aceasta din urmă

toată atenția și sfortarea publică, o împiedică și prin faptul că lupta internă dintre națiuni și lupta de transformare democratică nu numai că nu sunt asemănătoare, ci sînt chiar diametral opuse.

Am auzit de atîtea ori cîntecul acesta: «Cînd siguranța însăși a statului e în pericol, atunci trebuie să tacă toate pa-siunile, trebuie să înceteze toate luptele și să se stabilească un acord între toate partidele».

Să poțești atunci să vorbești despre desființarea neoio-băgiei, despre sufragiul universal, despre transformarea demo-cratică a vieții atît de viciate a statului!

Această din urmă luptă ar fi mult împiedicată și ar fi păcat...

* * *

Un alt neajuns, și unul din cele mai însemnate, care ar rezulta din anexarea brutală a unei provincii bulgărești, ar fi că prin vrăjmășia acută ce s-ar crea între Bulgaria și țara noastră am fi nevoiți să ne înfundăm tot mai mult și mai mult în militarism și în excesive cheltueli militare. Vorbesc mai sus*) asupra militarizmului propriu zis și a neajunsurilor la cari dă naștere, aici voi spune numai cîteva cuvinte asupra excesivelor cheltueli militare.

După anexarea ținutului Turtucaia-Silistra-Balcic, va trebui, din cauza vrăjmășiei latente pe care ne-o va păstra fatal Bulgaria, să fortificăm întreaga noastră graniță spre Bul-garia. Aceste fortificații, după evaluările oamenilor cu oarecare competență, pot să se ridice pînă la enorma sumă de cinci sute milioane de franci. Pe urmă ne trebuie porturi militare întărite — alte zeci de milioane, apoi o flotă de război superioară celei bulgare — alte sute de milioane, mărirea contingentului ar-matei va costa alte milioane,—și alte milioane va costa corpul de armată pe care va trebui să-l ținem în Dobrogea. Pînă în cîteva ani de zile va trebui să cheltuim cu fortificațiile, cu flota și cu întărirea porturilor etc., un miliard!

Un miliard!

Dar aceasta e fantastic, dar sub povara unor cheltueli militare atît de enorme ar fi strivită o țară mult mai mare și mai bogată ca a noastră.

Un miliard! Dar dacă am lua proporția și raportul pro-ducției noastre și de pildă al Germaniei, atunci miliardul nostru ar însemna pentru Germania 30 de miliarde cel puțin. Inchi-puiți-vă numai să îndrăznească un om de stat în Germania să vorbească de un surplus al cheltuelilor militare, pentru cîteva ani, de trezeci de miliarde! Dar aceasta ar părea tuturora gro-tesc și acel bărbat de stat ar dispărea pentru totdeauna din circulație. Și Germania e o țară capitalistă dezvoltată, pe cînd noi suntem încă o țară eminamente agricolă, industria noastră

*) In primul capitol.

e încă la începuturile ei, și suntem o țară eminentamente săracă.

Am arătat în «Neoiobăgia» cât de săraci suntem și tot acolo am arătat de unde provine iluzia atât de periculoasă a așa zisei noastre bogății. Criza din urmă a arătat și celor orbi ce însemnează bogăția noastră. Și în anii din urmă am avut doar o conjunctură economică extraordinar de favorabilă.

Și nu mulțumită nouă.

Noi n-am contribuit mai cu nimic la ea — ne-a dat-o de-a gata D-zeu și piața mondială: cîțiva ani de-a rîndul excepțional de buni și pe piața mondială prețul grînelor fabulos de ridicat. Și noi, în loc să ne folosim de acești ani buni spre a ne mări producția, căile de comunicație, în loc de a îndruma țara pe calea reformelor, în special a celor agrare, și a scoate pe țaran din starea de mizerie animalică în care se sbate; în loc de această, după obicei, am mărit foarte mult bugetul, am mărit mult bugetul militar și acum suntem pe drum de a ne înfunda în cheltueli militare imense, în disproporție absolută cu veniturile noastre, oricît de favorabili ani vom avea de acum înainte. Pentru orice om cu puțină competență în materie, este clar ca lumina zilei că, dacă n-am fi avut anii din urmă o conjunctură economică atât de extraordinară, n-am fi fost de loc în stare să suportăm bugetul de azi, și n-am fi fost în stare să facem extraordinarele cheltueli militare, pe cari le-am făcut pînă acum. Și noi am vrea să ne aventurăm în niște cheltueli militare formidabile, cari n-ar fi în măsura puterei unei țări de două ori mai mare și mai bogată ca a noastră.

Dar dacă conjunctura economică devine mai puțin favorabilă sau defavorabilă de tot?

Sînt speranțe și argumente serioase că prețul grînelor nu va mai scădea, de și nici aceasta nu e absolut garantat, dar ani agricoli răi vor mai veni de sigur, aceasta e absolut inevitabil într-o țară agricolă ca a noastră, cu agricultura încă extensivă.

Și atunci ce te faci?

Ce te faci cu cheltuelile imense angajate în fortificații, flotă ș. a. m. d., cheltueli cari vor înghiți toate resursele noastre, tot creditul nostru? Ce te faci cînd vor sosi anii cei răi? Și doar cheltuelile acestea se fac în vederea unui război, și războiul cere bani, bani și iar bani; dacă ar surveni într-un an rău, cu ce-l duci atunci, avînd tot creditul și toate resursele țării deja angajate?

Și afară de aceasta, de unde să luăm, nu mai vorbim de fantasticul miliard, dar măcar acele cîteva sute de milioane pentru cheltuelile militare extraordinare? Fiind o țară agricolă, se va lua din agricultură, prin urmare în primul rînd dela țaran. Vrea să zică iar dela țaran. Bine, dar par-că era vorba că țaranului trebuie să-i mai dăm, să-i mai ușurăm sarcinile, să-l scoatem din mizeria animalică de neoiobag în care zace.

Și iată acum, în loc să-i îmbunătățim soarta, fără de care însăși apărarea țării e compromisă, îi vom pune în spinare alte sarcini, imens de grele, cari vor duce și mai curînd la degenerarea lui fizică și morală. Și atunci la ce ne vor servi fortărețele, forturile și flotele, pentru că, cu un soldat cu mintea întunecată, istovit de mizerie, chinuit de boli, nu poți duce un război modern.

Patrioții noștri, în tiradele lor, declară că de acum înainte trebuie să dăm cu grămada, să dăm totul pentru armată. Acela însă care nu face tirade patriotice de paradă și care a învățat ceva carte și are puțină dreptă judecată, acela știe bine că cheltuelile militare trebuie să aibă o anumită margine, condiționată de starea economico-socială a unei țări. Dacă treci această margine, atunci dezorganizezi economic țara și ipso-facto puterea ei de rezistență și puterea ei de apărare națională. Și noi, prin cheltuelile militare, ce ne pregătim să facem în urma conflictului cu Bulgaria, întrecem orice margine.

Ne vom întoarce altădată la subiectul acesta, el fiind de așa mare importanță. Dar și din cele zise până aci rezultă clar următoarele: foloasele strategice cari ar urma pentru țară din anexarea Silistrei ș. c. l. nu compensează nici pe departe pagubele reprezentate de acel plus de cîteva sute de milioane cît va trebui să se cheltuiască pe urma acestei anexări, și nu le compensează nici măcar din punctul de vedere al apărării țării propriu zise.

Și acesta n-ar fi doar unicul mare neajuns al anexării, am văzut atîtea altele.

* * *

Am terminat. Știm că cele spuse mai sus nu vor fi pricepute de mulți în adevăratul lor înțeles. Nu vor fi pricepute ca dorința imperioasă de a spune țării, spre binele ei, tot adevărul, acum cînd ea se găsește la o cotitură a istoriei ei. Și nici ca o dorință sinceră de a ajuta în marginile modestelor noastre puteri, la apropierea dintre două țări, menite să trăiască în înțelegere.

Vor fi înțelese de unii ca argumente aduse, de un străin de neam, Bulgariei în potriva țării.

Ei, ce poți face în cazul acesta decît să urmezi sfatul marelui florentin :

Segui il tuo corso...